

ВСТУП

Вступивши до Ради Європи (далі – РЄ) 09.11.1995 р., Україна (відповідно до Висновку № 190(1995) Парламентської Асамблеї РЄ щодо заявки України на вступ до РЄ від 26.09.1995 р.) погодилась виконати цілий ряд спеціальних завдань і зобов'язань, серед яких – усунути суттєві недоліки і наявні невідповідності у сфері правосуддя відповідно до міжнародних (європейських) стандартів, а також збалансувати і оптимізувати систему судоустрою в Україні з належним (відповідним, якісним) наближенням до кращих сучасних (світових) практик, враховуючи вимоги і очікування суспільства. Як відомо, на виконання Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, ухваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, Верховною Радою України було внесено окремі зміни і деякі доповнення до чинної Конституції України (щодо правосуддя), згідно з якими утворено Вищу раду правосуддя, а також визначено її основні повноваження і функціональні завдання (щодо захисту незалежності судової влади і авторитету правосуддя), з метою виконання головного обов'язку держави – утвердження і забезпечення прав та свобод людини (ч. 2 ст. 3 Конституції України). Водночас тут необхідно також зазначити і відмітити, що належні засади і механізми формування добросовісного і високопрофесійного корпусу суддів в Україні – є сьогодні важливою і необхідною умовою професійної діяльності суддів в контексті забезпечення права на справедливий суд.

Поряд з тим встановлено, що у працях (наукових, навчально-методичних) вищезгаданих та інших вчених-юристів існує цілий ряд розбіжностей у поглядах щодо вирішення наукових і практичних проблем застосування законодавства України у сфері формування корпусу професійних суддів в контексті удосконалення чинного законодавства про судоустрій, судочинство, статус суддів та суміжних правових інститутів. Визнаючи теоретичну і

практичну цінність окремих досліджень за проблемою, доцільно зазначити, що в даний час недостатньо уваги приділено теоретичним і практичним аспектам формування корпусу професійних суддів (на демократичних засадах) з урахуванням особливостей і специфіки правового захисту фундаментального права людини і громадянина на справедливий суд в Україні. Все це обумовило актуальність теми дослідження, його доцільність і важливість, а також практичну значимість.

Метою дослідження є обґрунтування, розроблення нових і удосконалення існуючих теоретичних положень і практичних рекомендацій із формування корпусу професійних суддів в Україні.

Інформаційною базою дослідження є наукова, спеціальна (довідкова), навчальна та навчально-методична література за окресленою метою; законодавство України та міжнародно-правові акти, які стосуються сфери формування корпусу професійних суддів; матеріали судової влади України, громадських організацій, недержавних аналітичних центрів тощо; результати оцінювання та соціологічного опитування суддів, адвокатів і прокурорів, а також науковців та інших фахівців (експертів) у галузі права за проблемою.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що пов'язані із процесом формування корпусу професійних суддів. Предмет дослідження – особливості формування корпусу професійних суддів в Україні.

У першому розділі монографії “фундаментальні засади формування корпусу професійних суддів в Україні” розкрито сутнісні, змістовні властивості і особливості поняття (категорії) “демократичні засади формування корпусу професійних суддів”; сформульовано і розкрито основні принципи формування (комплектування) суддівського професійного корпусу в Україні; проаналізовано правові аспекти формування корпусу професійних суддів у контексті реформування судової системи України.

У другому розділі монографії “Формування корпусу професійних суддів: організаційно-правові засади” сформульовано і представлено науково обґрунтовані положення і висновки, які

стосуються міжнародних стандартів формування суддівського корпусу як основи для удосконалення гарантій незалежності суду та суддів в Україні; досліджено особливості і запропоновано основні принципи, дотримання яких забезпечує ефективність спеціальної (професійної) підготовки кандидатів на посади суддів у Національній школі суддів України; запропоновано правові основи для забезпечення ефективного формування корпусу професійних суддів в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

У третьому розділі монографії “Основні напрями удосконалення механізму формування корпусу професійних суддів в Україні” представлено пропозиції теоретичного й практичного характеру щодо: організаційних та правових аспектів (напрямів) удосконалення концептуальних засад формування корпусу професійних суддів в Україні; удосконалення суспільного контролю за якістю суддівського корпусу в Україні.

На основі проведеного дослідження отримано наукову новизну. Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні існуючих і розробленні нових теоретичних положень і практичних рекомендацій із формування корпусу професійних суддів в Україні, зокрема у тому, що

вперше:

– на засадах теорії і практики обґрунтовано, що ефективне формування корпусу професійних суддів в Україні безпосередньо залежить від таких 4-х аспектів: а) особливостей формування і застосування критеріїв відбору кандидатів на посади суддів; б) системи оцінювання якості роботи суду (суддів); в) суспільного контролю за якістю суддівського корпусу; г) конституційно-правових вимог;

– доведено, що основними структурними складовими системи оцінювання якості роботи суду (суддів), виходячи з системної моделі безперервного поліпшення якості формування корпусу професійних суддів, є: а) стандарти якості роботи суду; б) критерії (параметри) або критеріальні оптимальні значення і показники якості роботи суду; в) методи і способи оцінювання; г) принципи і технологія формування і добору критеріїв якості роботи суду (суд-

дів); д) чинники та ризики, які визначають методи і способи оцінювання якості роботи суду (суддів);

– обґрунтовано, що оцінювання професійної діяльності на посаді судді, виходячи із особливостей (ключових аспектів і етапів) кар'єри суддів в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу, має здійснюватись за критеріями, що характеризують такі 4-и види компетентності: а) професійну (функціональну); б) особисту (інтелектуальну, ситуативну); в) соціальну; г) лідерську (при зайнятті адміністративної посади);

удосконалено:

– положення про нормативно-ціннісні засади і інституційні засади в системі демократичних засад формування корпусу професійних суддів в Україні;

– класифікацію видів груп стандартів формування корпусу професійних суддів (у контексті забезпечення гарантій незалежності суду та суддів в Україні), виходячи із визначення сутності і змістовних властивостей поняття “демократичні засади формування корпусу професійних суддів” з урахуванням зарубіжної практики і досвіду формування корпусу професійних суддів на демократичних засадах;

– систему принципів професійного навчання кандидатів на посади суддів, виходячи із мети і особливостей спеціальної (професійної) підготовки кандидатів на посади суддів у Національній школі суддів України;

набули подальшого розвитку:

– наукові положення до визначення сутності і змістовних властивостей поняття “демократичні засади формування корпусу професійних суддів”;

– обґрунтування, що вирішення наявних проблемних аспектів, які мають місце при формуванні корпусу професійних суддів в Україні, можливе при упорядкуванні, систематизації і конкретизації та належному законодавчому закріпленні принципів (загальних, спеціальних) формування високопрофесійного суддівського корпусу на демократичних засадах з метою підвищення ефективності і результативності судової влади;

– пропозиції щодо законодавчого врегулювання процедури люстрації суддів і дотримання принципу індивідуальної відповідальності й презумпції невинуватості з урахуванням основних висновків і практичних рекомендацій Венеціанської комісії (в частині застережень щодо застосування чинного Закону України “Про очищення влади” при формуванні корпусу професійних суддів в Україні);

– напрями удосконалення механізму формування корпусу професійних суддів в Україні на демократичних засадах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що окремі положення і основні висновки за результатами дослідження, включаючи пропозиції (рекомендації) теоретичного і практичного характеру, можуть бути використані: у науководослідній сфері – як основа для подальших досліджень існуючих проблем у сфері формування корпусу доброчесних і професійних суддів в Україні; у правотворчості – з метою підготовки, уточнення чи удосконалення низки законодавчих і підзаконних актів з питань формування корпусу професійних суддів в Україні; у правозастосовній діяльності – для покращення організаційно-правового механізму формування корпусу професійних суддів в Україні на демократичних засадах; у освітньому (навчальному) процесі – під час підготовки, розробки і виданні навчальних, методичних посібників, рекомендацій та довідників, а також при викладанні навчальних дисциплін, зокрема таких, як “Сучасні проблеми судоустрою в Україні”, “Організація судових та правоохоронних органів” та “Судове право”.

Розроблені нові і удосконалені існуючі теоретичні положення і практичні рекомендації, які представлені в монографії, можуть бути використані з метою уточнення чи удосконалення низки законодавчих або підзаконних актів з питань формування корпусу професійних суддів в Україні, а також є корисними для студентів, науково-педагогічних працівників, суддів, юристів і здобувачів наукових ступенів за спеціальністю “Судоустрій; прокуратура та адвокатура” (“Право”).